

Ένταξη των Προσφύγων στο Ελληνικό Πανεπιστήμιο: πρακτικές που εφαρμόζονται παγκοσμίως και απόψεις Ελλήνων φοιτητών

Καλπουρτζή Σοφία
Εάνθη Ειρήνη
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Ψυχολογίας

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η συγκέντρωση καλών πρακτικών οι οποίες έχουν εφαρμοστεί παγκοσμίως από πανεπιστήμια του εξωτερικού, για την ομαλή ένταξη προσφυγικού πληθυσμού στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και είναι δυνατό να αποτελέσουν βάση στο σχεδιασμό αντίστοιχων προγραμμάτων στην Ελλάδα. Στο πρώτο σκέλος της έρευνας αντλήθηκαν δεδομένα από τις ιστοσελίδες δεκαπέντε (15) πανεπιστημίων του εξωτερικού, καταγράφοντας ολοκληρωμένα προγράμματα σπουδών ειδικά διαμορφωμένα για τους πρόσφυγες. Στο δεύτερο σκέλος της έρευνας πραγματοποιήθηκαν ημιδομημένες συνεντεύξεις με δέκα (10) φοιτητές του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης διερευνώντας τη στάση τους για τους τρόπους ένταξης των προσφύγων στο πανεπιστήμιο, καθώς και τυχόν φόβους ή προβληματισμούς. Λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα που προέκυψαν, κατατέθηκαν προτάσεις για την ομαλή ένταξη των προσφύγων στο ελληνικό πανεπιστήμιο.

Εισαγωγή

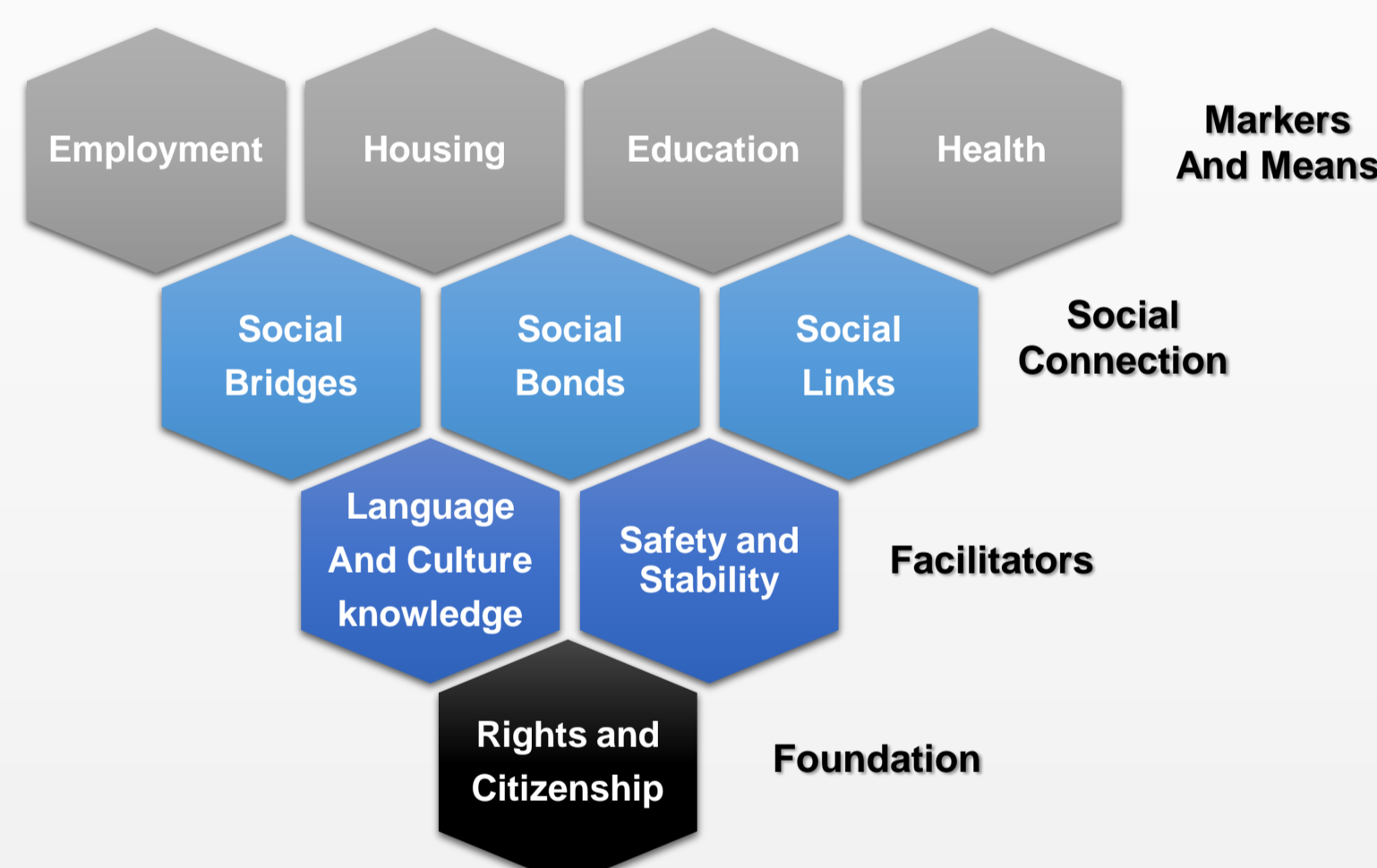
Με τις αυξανόμενες συγκρούσεις στη Συρία το 2011, έχει προκύψει ένα τεράστιο κύμα μετανάστευσης του ανθρώπινου πληθυσμού. Στο επίκεντρο της προσφυγικής κρίσης βρέθηκε και η Ελλάδα, η οποία κλήθηκε - ως το νοτιοανατολικό σύνορο της Ευρωπαϊκής Ένωσης -, να διαχειριστεί ένα άνευ προηγουμένου κύμα εισόδου προσφύγων, με κύρια πηγή προέλευσης την διαλυμένη από τον εμφύλιο πόλεμο Συρία. Στατιστικές έδειξαν ότι το διάστημα 2015-2016, ο αριθμός των προσφύγων που έφτασαν στην Ελλάδα άγγιξε το 1.096.096.

Τα κοινωνικά και πολιτισμικά οφέλη για τις χώρες που υποδέχονται μετανάστες και πρόσφυγες συνήθως παραβλέπονται, όμως μπορούν να συνεισφέρουν στη δημιουργία μιας πολιτισμικά πλούσιας και ζωντανής κοινωνίας και μπορούν να αποκτήσουν την ικανότητα να προσαρμόζονται ευκολότερα σε νέες καταστάσεις. Μια πολυπολιτισμική κοινωνία μπορεί κατά βάση να προσφέρει περισσότερη προσωπική ελευθερία. Ωστόσο τα οφέλη αυτά εξαρτώνται από την επιτυχημένη κοινωνική ένταξη των μεταναστών ή προσφύγων (Thomas, 1992).

Οι πρόσφυγες διαθέτουν γνώσεις και δεξιότητες, με τις οποίες μπορούν να συνεισφέρουν στη χώρα υποδοχής, αλλά έχουν και συγκεκριμένες ανάγκες. Ο τρόπος που θα απαντηθούν αυτές οι ανάγκες και η ομαλή ένταξη των προσφύγων καθορίζουν τη δική τους ευημερία αλλά και τη μακροχρόνια σταθερότητα της χώρας υποδοχής (Ferris, 2001).

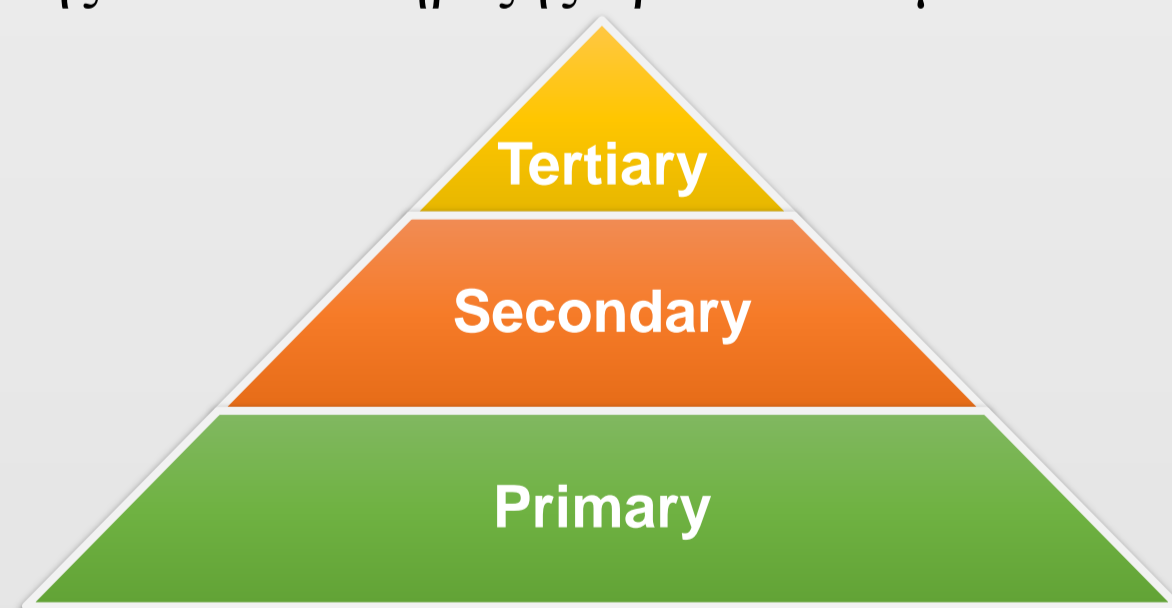
Η εκπαίδευση, αναζωπυρώνει μια ελπίδα για τους πρόσφυγες. Όπως η κοινωνική υποστήριξη έτσι και η εκπαίδευση, δύναται να λειτουργήσει θετικά στην ψυχολογία τους και να αποτελέσει παράγοντα προστασίας που θα ενισχύσει την ικανότητα του πρόσφυγα να αντιμετωπίσει και να ξεπεράσει τις αντιξοότητες (Sleijpen, Boeije, Kleber, & Mooren, 2016).

Το μοντέλο για την ένταξη των Ager και Strang (2008) παρουσιάζει παράγοντες και σημεία κλειδιά στην επιτυχημένη ένταξη των προσφύγων. Συγκεκριμένα η εκπαίδευση αναδείχθηκε σε σημαντικό παράγοντα, που σε συνδυασμό με την εργασία, την κατοικία και την υγεία αποτελούν τόσο δείκτες (markers), όσο και μέσα (means) ομαλής ένταξης.

Εικόνα 1. Το μοντέλο για την ένταξη των Ager & Strang

Οι πρόσφυγες έρχονται αντιμέτωποι με πρακτικές δυσκολίες όταν επιθυμούν να σπουδάσουν στη χώρα υποδοχής. Πολλοί δεν κατάφεραν να ολοκληρώσουν το σχολείο στη χώρα προέλευσης, αντιμετωπίζουν προβλήματα με τα απαιτούμενα έγγραφα και πτυχία που είτε καταστράφηκαν, είτε δεν αναγνωρίζονται, καθώς και έλλειψη χρημάτων. Ωστόσο ακόμα και αν τα πρώτα αυτά εμπόδια ξεπεραστούν, υπάρχουν ψυχολογικοί παράγοντες που δυσχεραίνουν την προσαρμογή. Σε κάποιες περιπτώσεις χρειάζονται μεγάλα διαστήματα ανάρρωσης και υποστήριξης πριν το άτομο είναι έτοιμο να σπουδάσει ή να εργαστεί (Hannah, 1999).

Εικόνα 2. Η πυραμίδα της πρόσβασης των προσφύγων στην εκπαίδευση

Η δημιουργία ενός αξιόπιστου και ολοκληρωμένου προγράμματος ένταξης των προσφύγων στο πανεπιστήμιο απαιτεί ειδικό σχεδιασμό και προσπάθεια. Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να συγκεντρώσει παραδείγματα καλών πρακτικών που έχουν εφαρμοστεί παγκοσμίως για την ένταξη των προσφύγων στην ανώτερη εκπαίδευση και δυνητικά θα μπορούσαν να εφαρμοστούν και στο ελληνικό πανεπιστήμιο.

Μεθοδολογία

Η συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκε αρχικά με την έρευνα σε ιστοσελίδες πανεπιστημίων του εξωτερικού, στις οποίες καταγράφονταν λεπτομερώς τα εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία είναι σχεδιασμένα για τους πρόσφυγες και συλλέχθηκαν δεδομένα από δεκαπέντε (15) πανεπιστήμια. Συγκεκριμένα έξι (6) από τη Γερμανία, τέσσερα (4) από την Αυστραλία, δύο (2) από την Ολλανδία, ένα (1) από τη Φιλανδία, ένα (1) από το Βέλγιο, και ένα (1) από τη Ν. Ζηλανδία.

Σε μεταγενέστερη φάση πραγματοποιήθηκαν οι ημιδομημένες συνεντεύξεις με τους φοιτητές του ΑΠΘ. Η επιλογή του δείγματος έγινε με τη μέθοδο του διαθέσιμου δείγματος (available sample). Επιλέχθηκαν φοιτητές του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, οι οποίοι ήταν διατεθειμένοι να λάβουν μέρος στην παρούσα έρευνα κατόπιν πρόσκλησης συμμετοχής. Ελήφθησαν συνεντεύξεις από δέκα (10) φοιτητές του ΑΠΘ, εκ των οποίων οι οχτώ (8) ήταν γυναίκες και οι δύο (2) άντρες. Η ηλικία των συμμετεχόντων κυμαινόταν από 20 έως 31 ετών (Μ.Ο.=23,9 Τ.Α.=3,21). Τα άρθρα των ιστοσελίδων των πανεπιστημίων και οι συνεντεύξεις αναλύθηκαν με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου.

Αποτελέσματα

Χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου, διερευνήσαμε τα προγράμματα ένταξης που εφαρμόζονται σε 15 πανεπιστήμια του εξωτερικού ως προς τρεις κατηγορίες: (α) τα προαπαιτούμενα, (β) τις ακαδημαϊκές παροχές, και (γ) τις ευρύτερες παροχές.

Ως προς τα προαπαιτούμενα ένα χαρακτηριστικό, που αξιολογείται θετικά και ζητείται από αρκετά πανεπιστήμια (8 από τα 15), είναι το ακαδημαϊκό υπόβαθρο. Συγκεκριμένα θεωρείται σημαντικό οι πρόσφυγες να έχουν εισαχθεί στο παρελθόν σε κάποιο πανεπιστήμιο και να ενδιαφέρονται να συνεχίσουν τις σπουδές τους στη χώρα. Η γλώσσα, παίζει επίσης σημαντικό ρόλο και αναφέρεται ως προαπαιτούμενο σε 6 πανεπιστήμια. Ωστόσο, σε 3 πανεπιστήμια δεν θεωρείται απαραίτητη η εκ των προτέρων γνώση της γλώσσας.

Ως προς τις ακαδημαϊκές παροχές, σε προγράμματα όπως αυτά που προσφέρονται από τα πανεπιστήμια του Ντέγκεντορφ, της Καμπέρα, και το πανεπιστήμιο Βικτόρια, οι πρόσφυγες εγγράφονται κανονικά στο πανεπιστήμιο και έχουν πρόσβαση σε όλες τις διαλέξεις, καθώς και σε μαθήματα γλώσσας. Κάποια πανεπιστήμια προσφέρουν επίσης ενισχυτικά μαθήματα ή εντατική εκμάθηση γλώσσας το πρώτο διάστημα των σπουδών. Από την άλλη, στα προπαρασκευαστικά προγράμματα γίνεται προσωρινή εγγραφή, επιτρέπεται η παρακολούθηση διαλέξεων επιλεγμένων μαθημάτων, συχνά προσφέρονται δωρεάν μαθήματα γλώσσας και πιστοποιητικό παρακολούθησης (Μύνστερ, LMU). Μαθήματα online παρέχονται από 2 πανεπιστήμια (ACU, Χρόνινγκεν).

Στο τομέα των ευρύτερων παροχών, κάτι που αναφέρεται από 9 πανεπιστήμια είναι ο ακαδημαϊκός προσανατολισμός ή mentoring program. Σε 4 πανεπιστήμια δίνεται έμφαση στη διαπολιτισμική εκπαίδευση και διοργανώνονται σεμινάρια εξάσκησης σε δεξιότητες (μάθημα «ζώντας στη Γερμανία» από το πανεπιστήμιο του Τύμπιγκεν). Από αρκετά πανεπιστήμια ευνοείται η ενεργή συνεισφορά των φοιτητών στην προσαρμογή των προσφύγων στο πανεπιστήμιο. Τα συχνά αποκαλούμενα study-buddy-programs λειτουργούν σε 6 πανεπιστήμια.

Όσον αφορά τις συνεντεύξεις των φοιτητών, η εκπαίδευση αναγνωρίστηκε από τους περισσότερους ως ένας βασικός παράγοντας, που θα βοηθούσε την ομαλή ένταξη, θα έδινε στους πρόσφυγες την ευκαιρία να διευρύνουν τους ορίζοντες τους και να έρθουν σε άμεση επαφή με τη κουλτούρα και τον πολιτισμό της χώρας. Κάποιοι φόβοι των φοιτητών εκτός από το πρόβλημα της γλώσσας ήταν η πιθανότητα οι πρόσφυγες να απορριφθούν από το εκπαιδευτικό σύστημα, να αντιμετωπίσουν προβλήματα με τα απαιτούμενα έγγραφα, καθώς και η δυσκολία να εξοικειωθούν με το χώρο του πανεπιστημίου.

Ο βασικός φόβος όμως, που διατυπώθηκε από σχεδόν όλους τους φοιτητές, ήταν η αντιμετώπιση ρατσιστικών συμπεριφορών κυρίως από συμφοιτητές αλλά και από καθηγητές. Υποστήριξαν επίσης, ένα πιο ελαστικό πλαίσιο για την εισαγωγή στη τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες θα βοηθούσαν με ευχαρίστηση ένα πρόσφυγα συμφοιτητή τους και δεν θα δίσταζαν να τον συμβουλεύουν, εάν χρειαζόταν βοήθεια σε κάποιο μάθημα. Τέλος, ο παράγοντας που κρίθηκε αναγκαίος για όλους σχεδόν τους συμμετέχοντες, ήταν η κατανόηση και αποδοχή από τους συνομηλίκους.

Συμπεράσματα

Εξετάζοντας τα θέματα, τα οποία προέκυψαν από τη συζήτηση με τους φοιτητές, σε συνδυασμό με τα στοιχεία που μας προσέφερε η αναζήτηση και ανάλυση προγραμμάτων ένταξης, που εφαρμόζονται επιτυχημένα στο εξωτερικό, καταλήξαμε στις παρακάτω προτάσεις.

Ένα αυστηρό και περιοριστικό πλαίσιο, πιθανώς να αποτρέψει πολλούς ενδιαφερομένους από την προσπάθεια. Ως παράδειγμα αναφέρουμε τη γνώση της γλώσσας, η οποία αν και χρήσιμη, δεν χρειάζεται να συμπεριλαμβάνεται απαραίτητα στις προϋποθέσεις εγγραφής (πχ. πανεπιστήμιο Τουρκού, όπου η γλώσσα διδάσκεται με την ένταξη στο πρόγραμμα).

Η ενημέρωση για τον πολιτισμό, η εκπαίδευση σε δεξιότητες και η παροχή ψυχοκοινωνικής στήριξης είναι πρακτικές, οι οποίες εφαρμόζονται από αρκετά πανεπιστήμια του εξωτερικού και συμβάλλουν στην ομαλή προσαρμογή (mentoring programs). Επίσης, το γεγονός, ότι οι πρόσφυγες αποτελούν πληθυσμό εύλωτο στην ανάπτυξη ψυχολογικών προβλημάτων, καθιστά την ψυχοκοινωνική στήριξη απαραίτητο κομμάτι ενός προγράμματος ένταξης (Sleijpen και συν. 2016).

Ο περιορισμός των ρατσιστικών συμπεριφορών στο χώρο του πανεπιστημίου απαιτεί καλή ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των φοιτητών, ως κομμάτι της προετοιμασίας του προγράμματος (study-buddy-programs).

Θα παρουσιάσει ενδιαφέρον η διερεύνηση των απόψεων καθηγητών πανεπιστημίων για την ένταξη των προσφύγων στην ανώτερη εκπαίδευση και εάν θεωρούν οι ίδιοι ότι είναι εφικτή. Παράλληλα, η λήψη προτάσεων, που πιθανώς θα προέκυπταν από μέρους των καθηγητών, θα ήταν αρκετά χρήσιμη για μελλοντική έρευνα. Επιπρόσθετα, χρήσιμη θα ήταν μια μελέτη, η οποία θα συμπεριλάμβανε τις απόψεις και τις στάσεις των ίδιων των προσφύγων για την είσοδό τους στο πανεπιστήμιο, γεγονός που θα εξυπηρετούσε ακόμη περισσότερο τη δημιουργία ενός κατάλληλου προγράμματος ένταξης των προσφύγων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Βιβλιογραφία

Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of refugee studies*, 21(2), 166-191.
Ferris, E. (2001). Building hospitable communities. *Refuge: Canada's Journal on Refugees*, 20(1).
Hannah, J. (1999). Refugee students at college and university: Improving access and support. *International review of education*, 45(2), 151-164.